

Slovak international scientific journal

№92, 2025

Slovak international scientific journal

The journal has a certificate of registration at the International Centre in Paris – ISSN 5782-5319.

The frequency of publication – 12 times per year.

Reception of articles in the journal – on the daily basis.

The output of journal is monthly scheduled.

Languages: all articles are published in the language of writing by the author.

The format of the journal is A4, coated paper, matte laminated cover.

Articles published in the journal have the status of international publication.

The Editorial Board of the journal:

Editor in chief – Boleslav Motko (Bratislava) Slovakia

The secretary of the journal – Milica Kovacova (Bratislava) Slovakia

- Lucia Janicka – (Bratislava) Slovakia
- Stanislav Čerňák – (Bratislava) Slovakia
- Miroslav Výtisk – (Nitra) Slovakia
- Dušan Igaz – (Nitra) Slovakia
- Terézia Mészárosová – (Banská Bystrica) Slovakia
- Peter Masaryk – (Rzeszów) Poland
- Filip Kocisov – (Wrocław) Poland
- Andrej Bujalski – (Košice) Slovakia
- Jaroslav Kovac – (Trnava) Slovakia
- Paweł Miklo – (Bratislava) Slovakia
- Jozef Molnár – (Bratislava) Slovakia
- Tomajko Milaslavski – (Nitra) Slovakia
- Natália Jurková – (Bratislava) Slovakia
- Jan Adamczyk – (Prague) Czech Republic
- Boris Belier – (Bratislava) Slovakia
- Stefan Fišan – (Bratislava) Slovakia
- Terézia Majercakova – (Wien) Austria
- Ekaterina Semko (Kyiv) Ukraine

1000 copies

Slovak international scientific journal

Partizanska, 1248/2

Bratislava, Slovakia 811 03

email: info@sis-journal.com

site: <http://sis-journal.com>

CONTENT

CHEMISTRY

<i>Nazarova M., Mammadzadeh I.</i> SYNTHESIS OF TRIMETHYLPHENOLS IN THE CATALYTIC ALKYLATION OF XYLENOL AND METHANOL AND APPLICATION IN THE PRODUCTION OF VITAMIN E (TOCOPHEROL).....	4	<i>Tatishvili G., Chagelishvili V., Basiladze Ts., Shanidze G., Mamardashvili M., Kvirkevelia N., Tabatadze S.</i> THE PROBLEM OF MOLD IN LIBRARY STORAGES AND THE WAYS TO ELIMINATE IT.....	7
---	---	--	---

COMPUTER SCIENCES

<i>Degtiarova A., Subotina V., Al-Ammori H., Olekh V., Zhykhariev I.</i> ASSESSMENT OF THE IMPACT OF THE INFORMATION AGING FACTOR ON IT CERTAINTY	10
---	----

ECONOMY

<i>Babishov S.</i> BREAKING BARRIERS HOW AZERBAIJANI BUSINESSES CAN THRIVE IN GLOBAL MARKETS	15	<i>Malikov A.</i> INNOVATION AS A TOOL OF COMPETITIVE ADVANTAGE IN THE COMPANIES' DEVELOPMENT STRATEGIES	33
<i>Mammadova G., Abbasova G., Hasanov A.</i> PRINCIPLES OF THE ORGANIZATION OF BUSINESS NEGOTIATIONS IN THE FOREIGN TRADE ACTIVITIES OF ENTERPRISES.....	21	<i>Nikitenko O.</i> THE ROLE OF CRM SYSTEMS AND DIGITAL TECHNOLOGIES IN OPTIMIZING ORDER MANAGEMENT AND ENHANCING OPERATIONAL EFFICIENCY IN THE PACKAGING INDUSTRY	37
<i>Isayev S.</i> THE INCREASING ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN BUSINESS OPERATIONS	25		

MOLECULAR PHYSIOLOGY AND GENETICS

<i>Gurskaya N., Rustamov E., Ashrafvov D.</i> METHOD OF TARGETED PREPARATION OF HARD DENTAL TISSUES USING DIGITAL TECHNOLOGIES.....	40
---	----

PEDAGOGY

<i>Ahibalova T., Shevchenko V.</i> LEARNING ENGLISH IN INDUSTRY 5.0	41	<i>Al-Ammouri A., Ishchenko R., Mozghovyi O., Oliinyk V., Tumanova I.</i> INTERSUBJECT CONNECTIONS OF PHYSICS WITH ELECTRICAL ENGINEERING AND ELECTRONICS DURING THE TRAINING OF FUTURE INFORMATION SECURITY SPECIALISTS.....	53
<i>Lysytska O., Romantsova Ya.</i> USE OF EDTECH TOOLS IN UKRAINIAN UNIVERSITIES DURING THE PERIOD OF ADAPTATION TO NEW REALITIES.....	47	<i>Mirzayeva S.</i> PRINCIPLES OF MANAGEMENT OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	58

PHILOLOGY

<i>Tymkova V.</i> CULTURAL-LINGUISTIC APPROACH TO TRAINING SERVICE SPECIALISTS.....	62	<i>Yusubova Z.</i> NIZAMI RESEARCH IN THE WORK OF CHRISTINE VAN RUYMBEKE	66
---	----	--	----

PHILOSOPHY

<i>Sajtarly I., Ishchenko O.</i> POSTMODERN ANTHROPOLOGY FROM THE PERSPECTIVE OF THE CONTEMPORARY RELATIONAL CRISIS	68
--	----

КУЛЬТУРОМОВНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ**Тимкова В.**

*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
іноземної філології та перекладу,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,
м. Вінниця, Вінницька обл., Україна
ORCID: 0000-0001-5170-5412*

CULTURAL-LINGUISTIC APPROACH TO TRAINING SERVICE SPECIALISTS**Tymkova V.**

*Candidate of Philology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Foreign
Philology and Translation, Vinnitsa Institute of Trade and Economics
of the State University of Trade and Economics,
Vinnitsa, Ukraine
ORCID: org/0000-0001-5170-5412*

Анотація

У статті розглянуто питання культури мовлення сучасної молоді та необхідність дотримання норм мовленнєвої культури у спілкуванні. Досліджено взаємозв'язок високого рівня культури мовлення з розвитком духовності особистості. Визначено дидактичні засади підготовки майбутніх фахівців. Зазначено, що розвиток мовлення студентів у молодіжному середовищі тісно пов'язаний із соціокультурним простором. Проаналізовано ефективні методи удосконалення культури мовлення. Запропоновано шляхи подолання низької мовленнєвої культури.

Abstract

The article examines the issue of the speech culture of modern youth and the need to observe the norms of speech culture in communication. The relationship between a high level of speech culture and the development of a person's spirituality has been studied. The didactic principles of training future specialists have been defined. It is noted that the development of students' speech in the youth environment is closely related to the socio-cultural space. Effective methods of improving speech culture are analyzed. Ways to overcome low speech culture are proposed.

Ключові слова: культура мови, культура мовлення, мовленнєва компетентність, професійна діяльність.

Keywords: language culture, speech culture, speech competence, professional activity.

Вступ. В умовах суспільно-економічних змін, процесів глобалізації й розвитку інформаційного суспільства, мобільності ринку праці, зростання соціальної ролі особистості, орієнтації вищої освіти на посилення зв'язку змісту навчання з обраною професією особливого значення для розвитку культури мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування набуває вдосконалення змісту вищої освіти, спрямованого на забезпечення всебічної мовленнєвої компетентності особистості, здатної до різноаспектної комунікації в професійній діяльності.

У сучасному суспільстві зростають вимоги до якості освіти загалом і професійної зокрема, оскільки фахові кола потребують спеціалістів, здатних ефективно працювати в умовах зростання обсягів різноманітної інформації, прагнуть до професійного самовдосконалення і самореалізації, мають високий рівень культури мовлення.

Незважаючи на вагомість досліджуваних питань, **актуальність** теми статті визначається диференціацією змісту мовної освіти за основними розділами фахових дисциплін та напрямками підготовки у закладах вищої освіти, оптимізацією шляхів формування культури українського мовлення майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Мета статті полягає в окресленні лінгводидактичних умов культуромовного підходу до підготовки фахівців сфери обслуговування. Якісна підготовка таких спеціалістів в умовах різновекторної інтеграції, створення єдиного освітнього й інформаційного простору актуалізує проблему формування культури українського мовлення майбутніх фахівців в умовах економічного закладу вищої освіти.

Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Державна національна програма «Освіта», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, нормативні документи

МОН України з питань освіти, Болонська декларація «Про Європейський простір вищої освіти», Положення про апробацію та моніторингові дослідження навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів відкривають нові перспективи для реалізації інтелектуального й особистісного потенціалу майбутнього фахівця.

Аналіз досліджень і публікацій. У процесі студіювання наукових джерел з обраної проблеми дослідження з'ясовано, що у змістовому діапазоні культури духовного світу майбутніх фахівців сфери обслуговування особливе місце посідає культура мовлення, що передбачає досить високий рівень загальної культури людини, культури її мислення. Першочергове завдання методики вдосконалення мовленнєвої культури майбутнього фахівця – навчити дотримуватися норм літературної мови, удосконалити сформовані навички спілкування українською мовою.

Останнім часом учені-лінгвісти, лінгводидакти спрямували свої зусилля на оновлення й пошук шляхів удосконалення культури мовлення з урахуванням особливостей дидактичного процесу в сучасних закладах вищої освіти.

Підвищенню рівня мовної і мовленнєвої культури присвячено праці вчених-лінгвістів та лінгводидактів: Н. Бабич, З. Бакум, І. Білодіда, А. Богущ, Н. Голуб, О. Горошкіної, Ж. Горіна, Н. Дикої, Р. Дружененко, М. Жовтобрюха, С. Карамана, О. Караман, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пентиліук, М. Пилинського, О. Пономаріва, В. Русанівського, С. Єрмоленко та ін. Теоретичні основи культури мовлення у різні періоди розробляли такі вчені, як: В. Чернишов, С. Обнорський, Л. Щерба, В. Костомаров, Л. Скворцов, Б. Головін, Н. Шведова, О. Лаптева та ін.

Психологічні аспекти цієї проблеми знайшли своє відображення у працях Л. Айдарової, Д. Богоявленського, Л. Виготського, М. Жинкіна, Д. Ельконіна, Г. Костюка, О. Лозової, О. Леонтєва та ін. Проблема формування мовленнєвих умінь і навичок суб'єктів навчального процесу знайшла відображення у працях М. Баранова, О. Біляєва, Є. Голубородько, О. Горошкіної, В. Мельничайка, Г. Михайловської, В. Онищука, Н. Пашківської, М. Пентиліук, О. Текучова. Аспект формування етики й естетики мовлення студіював Н. Бабич, О. Семенов, М. Стельмаховичем, О. Хорошковською та ін., духовного розвитку особистості засобами рідної мови – Ф. Буслаєвим, Г. Ващенком, Б. Грінченком, М. Драгомановим, М. Костомаровим, І. Срезневським, В. Сухомлинським та ін.

Ми поділяємо думку більшості сучасних українських лінгводидактів, які стверджують, що досягти досконалого володіння мовою можна лише за умови модернізації змісту, форм, методів та прийомів навчання (М. Вашуленко, Т. Донченко, Н. Іваницька, О. Купалова, Т. Ладиженська, М. Львов, М. Пентиліук, С. Караман, О. Караман, Ж. Горіна, Н. Дика, Т. Окуневич, Р. Дружененко та ін.). У лінгвістичних і методичних студіях висвітлено окремі аспекти мовної підготовки майбутніх професійних фахівців (А. Грищенко, Т. Донченко, В. Кононенко, М. Наєнко, Г. Токмань, Г. Онкович, С. Єрмоленко,

Н. Шумарова, Г. Шелехова, Н. Остапенко, Н. Голуб, І. Дроздова, С. Цінько).

Сьогодні визначено дидактичні засади підготовки майбутніх фахівців, з'ясовано лінгводидактичні основи розвитку комунікативних навичок (О. Біляєв, М. Пентиліук, В. Мельничайко, М. Вашуленко, С. Караман, І. Хом'як, Е. Палихата, О. Горошкіна); досліджено способи і шляхи формування лінгвістичних та прагмалінгвістичних умінь студентів (В. Русанівський, М. Плющ, Н. Тоцька, М. Муравицька, О. Пономарів, Л. Мацько, В. Мусієнко, Ф. Базевич, О. Селіванова, Л. Паламар).

Виклад основного матеріалу. В останнє десятиріччя у вишах України, в тому числі й у Вінницькому торговельно-економічному інституті Державного торговельно-економічного університету, накопичено значний досвід щодо розроблення сучасних науково-методичних комплексів із нормативних дисциплін та курсів за вибором. Сучасні вигоди до підручника визначаються основними критеріями, які безпосередньо пов'язані з актуальними завданнями сучасної вищої освіти і корелюються із запитами інформаційного суспільства на творчо мислячу, активну особистість, мають відображатися і в сучасному навчально-методичному комплексі.

У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХ столітті особливу увагу приділено гуманітарній підготовці майбутніх фахівців, які досконало володіють рідною мовою, вільно і комунікативно виправдано користуються мовними засобами під час сприймання, відтворення і створення власних висловлень у різних стилях і жанрах як в усній, так і писемній формах [6].

Отже, не претендуючи на вичерпність і безпеліційність висвітлених положень щодо феномену «культура мовлення», розглядаємо його як діалектичну, інтегровану єдність соціокультурного, психологічного і педагогічного аспектів, що мають урахуватися у підготовці майбутнього фахівця будь-якої сфери професійної діяльності.

Слід зазначити, що розвиток мовлення студентів у поліетнічному середовищі тісно пов'язаний із соціокультурним простором, у якому вони перебувають, що мало сприяє формуванню культури усного мовлення. Як результат – низка відхилень від літературних норм. Наше дослідження показало, що словниковий запас студентів закладів вищої освіти, коледжів зокрема, містить діалектизми, жаргонізми.

Комп'ютеризація навчального процесу сприяє легкому пошуку необхідної інформації без використання літературних джерел, не формує вміння віднайти в ній основне, відкинути другорядне, усвідомити її зміст, сформувані вміння логічно і зв'язно вести розповідь. Однак у здобутій через соціальну мережу інформації трапляються помилки, що стосуються граматичних і лексикостилістичних норм, які сприймають студенти, навіть не проаналізувавши правильність і грамотність змісту отриманої інформації.

У результаті впливу цих чинників у майбутніх фахівців виникають труднощі у формуванні вла-

сних думок, а відтак, – правильної передачі їх в усному чи писемному мовленні. Проблему співвідношення мови й мовлення у сучасному мовознавстві вважають чи не однією з найскладніших, оскільки трактування цих понять досить давно ототожнювались і на сучасному етапі критерії розмежування їх у лінгвістиці різні.

Як зазначено вище, у лінгвістиці досить довго не було єдності в тлумаченні понять «мова» й «мовлення». Необхідність уточнити зміст їх постала після того, як Фердинанд де Соссюр та І. Бодуен де Куртене [3] ввели в науковий обіг терміни «мова» – «мовлення» (фр. «langue» – «parole»). Ф. де Соссюр у праці «Курс загальної лінгвістики» [3] зазначає, що мова й мовлення – два різні об'єкти й говорить про необхідність функціонування двох наук – лінгвістики мови й лінгвістики мовлення. Науковець пише, що, розмежовуючи мову й мовлення, ми тим самим відділяємо: 1) соціальне від індивідуального; 2) суттєве від побічного й випадкового [3].

Мова – система знаків; мовлення – система сполучень мовних елементів у мовленнєвий матеріал – конкретна реалізація системи мови. Визначений ланцюжок вказує на взаємозв'язок мови й мовлення. І. Ющук поняття «мова» поєднує із культурним і національним життям та вважає мову формою національної свідомості. Учений подає таке визначення: «Мова в цілому – це неоднорідна система: у ній поєднуються взаємозалежні елементи різного характеру, які утворюють підсистеми, що перебувають у різних ієрархічних стосунках (наприклад, слова як частини мови входять водночас і в лексичну, і в граматичну системи) [10]». Крім того, дослідник вважає, що «...мова як людський феномен існує у двох тісно взаємозв'язаних психічних процесах: в уяві як набір мовних засобів і схем та в мовленні під час творення речень і тексту. Оскільки українське слово «мова» означає водночас і «набір мовних засобів», і «мовлення», то для розрізнення цих двох понять перший стан називатимемо мовними засобами, другий – мовленням [10]». Мовлення є явищем індивідуальним і тісно пов'язане з поняттям «культура мовлення».

За словами О. Біляєва, поняття «культура мови» й «культура мовлення» співвідносяться між собою так само, як «мова» і «мовлення», тобто як загальне й конкретне. Ученим розроблена лінгводидактика рідної мови [1]. Б. Головін під терміном «культура мовлення» розуміє рівень оволодіння системою якостей мовлення окремими носіями мови і виділяє два аспекти поняття «культури мовлення»:

1) сукупність і система комунікативних якостей мовлення; 2) вчення про сукупність і систему комунікативних якостей мовлення. У сучасній лінгвістиці й лінгводидактиці автори уживають вирази «культура мови» (Ганич Д., Олійник І., Єрмоленко С.) та «культура мовлення» (Бабич Н. Біляєв О., Мельничайко В., Пентилок М.). Автори «Довідника з культури мови» (Єрмоленко С., Бибик С., Сологуб Н.) пропонують визначення поняття «культура мови» співвідносити з поняттям «культура слова». Найбільш прийнятним для нашого дослідження стало таке визначення поняття: «культура мовлення» – це володіння нормами усної і письмової

літературної мови (орфоепія, наголос, слововживання, орфографія, морфологія, синтаксис), а також уміння використовувати виражальні можливості мови відповідно до мети висловлювання, комунікативної цілеспрямованості, умов спілкування. Низка лінгвістів (Литвин Л., Скворцов Л., Шкурятяна Н. та ін.) культуру мовлення пов'язують з мовленнєвою майстерністю індивідуума.

Акцентується увага на необхідності оволодіння на першому етапі нормами

літературного мовлення, на другому – мовленнєвою майстерністю, що полягає в умінні вибрати з паралельних варіантів найточніший у змістовому плані, стилістично доречний, виразний, доступний.

Серед ознак культури усного мовлення нами взято за основу такі:

правильність, точність, виразність, логічність, багатство, комунікативне спрямування. Оскільки мовлення завжди використовується з комунікативною метою, то до ознак культури мовлення ми відносимо: дотримання формул мовленнєвого етикету, толерантність, уміння шанобливо, ввічливо звертатися до співбесідника, зважити на його вік, стать тощо.

Найбільш ефективними формами роботи з удосконалення культури мовлення студентів (за результатами експерименту) Г. Берегова вважає такі:

- застосування інтерактивних імітаційних методів;

- включення в систему завдань і вправ методів редагування та перекладу з метою порівняння засобів української та російської мов;

- проведення нетрадиційних занять (лекції «Усне ділове спілкування», «Елементи ораторського мистецтва», «Публічний виступ» з елементами монологічного мовлення тощо);

- використання усних мовленнєвих вправ на всіх етапах навчання (конструктивного характеру, що включають лінгвістичний експеримент, синонімічні чи паронімічні заміни, розширення й згортання текстів, переклад, редагування, мікровисловлювання, мікродіалоги, бесіди та ін.);

- застосування на заняттях системи ділових ігор (ситуаційних та рольових). В. Михайлюк пропонує модульно-рейтингову систему навчання, в основі якої лежить комунікативно-діяльнісний підхід до формування професійної культури мовлення студентів. Дослідниця зосереджує увагу на роботі з текстом документа та використанні в ньому комунікативних одиниць різних мовних рівнів залежно від профільної галузі, але не торкається питання формування культури усного мовлення студентів [5].

Найбільш ефективними методами удосконалення культури мовлення Т. Окунович вважає застосування: – технології модульного навчання з поділом на мінімодулі, у яких подано теоретичний матеріал, тренувальні, контрольні, тестові завдання і вправи, що сприяють осмисленню мовних норм та корекції усного мовлення; – імітаційних рольових і навчальних ігор (робота в мікрогрупах); – моделювання навчальних ситуацій з метою корекції вимови голосних і приголосних звуків та їх сполук, читання вголос, монологічні усні перекази, побудову усних

діалогів, прослуховування радіо- і телепередач, виступи перед аудиторією з повідомленням чи доповіддю, роботу з орфоепічним словником [4].

Варто зазначити, що у лінгводидактиці відсутні єдині погляди на класифікацію методів навчання. Системний підхід до проблеми методів навчання знаходимо у працях І. Лернера та М. Скаткіна. Спираючись на їхню концепцію, М. Успенський зробив спробу класифікувати методи і прийоми навчання мови й мовлення, де враховано не лише способи і характер навчальної діяльності, а й відповідність методів змісту й загальній меті навчання.

Висновок. Таким чином, ефективна підготовка фахівців сфери обслуговування, як і будь-якої професійної галузі, потребує інтеграції культурного підходу, яка сприяє формуванню високого рівня мовної культури та професійної комунікації. Мова – це ключовий інструмент комунікації, є основним засобом передачі інформації у професійній діяльності, забезпечуючи точність, зрозумілість та ефективність обміну думками.

Список літератури

1. Бабич Н. Основи культури мовлення: навч. посібник. Львів: Світ, 1990. 232 с.

2. Єлісовенко Ю. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб.; за ред. В. В. Різуна. Київ: Атака, 2008. 204 с.

3. Караман С., Караман О. Орфоепічний тренінг: Навчальний посібник. 3-тє видання перероб. і доп. КНПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2009. 184 с.

4. Кузнецова О. Засоби масової комунікації: Посіб. 2-ге вид., перероб. і доповнене. Львів: ПАІС, 2005. 200 с.

5. Михайлюк В. О. Формування культури ділового мовлення у студентів аграрного вузу. Дис....канд. пед наук: 13 00 02. Київ, 1999. 246 с.

6. Національна доктрина розвитку освіти України ХХ століття. Інфодиск «Законодавство України», 2007. № 2.

7. Пасинок В. Основи культури мовлення: навч. посіб. Київ: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. 184 с.

8. Пентилюк М., Галетова А., Караман С. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах; за редакцією М. Пентилюк: підручник для студентів-філологів. Київ: Ленвіт, 2000. 264 с.

9. Сербенська О. Нова сторінка словесника-педагога. Теле- та радіожурналістика, 2013. Випуск 12. С. 34–38.

10. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови. Київ: Освіта, 2012. 270с.